

УДК 338

Т.В. ПОНОМАРЕНКО, канд. економ. наук, доц., МНТУ ім. академіка Юрія Бугая

ШЛЯХИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Не зважаючи на те, що сьогодні поняття «економічна стійкість» та «забезпечення економічної стійкості підприємства» вже досить поширене в економічній практиці підприємств, однак проблема визначення економічної стійкості підприємств будь-якої форми власності як категорії управлінського процесу щодо її забезпечення поки досліджена недостатньо. Актуальність проблеми забезпечення економічної стійкості підприємства зумовлена сучасною ситуацією ринкової економіки, що характеризується динамічністю навколишнього середовища, високим рівнем невизначеності, жорсткою конкуренцією та різноманітністю ризиків. Розв'язання даної задачі складає актуальність роботи. Її метою є дослідження комплексного підходу визначення та забезпечення економічної стійкості підприємств різних галузей народного господарства та форм власності. Концепція економічної стійкості підприємства в своїй основі частково несе елементи інших більш відомих та усталених концепцій, таких як: сталий розвиток, економіко-соціальна відповідальність, теорія відповідальних сторін та теорія підприємницької підзвітності. Базисним підходом до розбудови місця та ролі економічної стійкості підприємства є його відношення в цілому до сталого розвитку. Результати узагальнення літературних джерел з досліджуваної проблематики дозволили автору виокремити особливий напрямок вивчення категорії «економічна стійкість», прихильники якого акцентують увагу на характерних ознаках підприємства як складної соціально-економічної та техніко-технологічної відкритої системи, що поєднує різні, але взаємодіючі між собою структури. Відповідно до цього підходу, що ідентифікований автором як структурно-кібернетичний, економічна стійкість визначається динамічною відповідністю основних внутрішніх параметрів системи (підприємства) стану зовнішнього середовища, що забезпечує його ефективне функціонування в умовах мінливості та невизначеності. Систематизуючі ключові детермінанти економічної стійкості, що представлені на сьогодні у науковому просторі (здатність до самозбереження, функціонування, стабільного розвитку, збереження працездатного стану), автор об'єднує їх спільним знаменником - *здатністю підприємства до існування* (від лат. *existentia/existentia*). Аргументована у науковій літературі аналогія підприємства з живим організмом дозволяє відзначити, що його існування має вітальний характер (від лат. *vita* – життя), відповідно, економічну стійкість доцільно розглядати крізь призму життєдіяльності, що трактується як складний комплекс взаємодій системи із зовнішніми умовами; визначений спосіб здійснення та підтримання певних умов та видів діяльності. Існуючі підходи репрезентують економічну стійкість підприємства переважно крізь призму теперішнього часу, орієнтуючись на досягнуті поточні значення пріоритетних параметрів (платоспроможність, прибутковість, екологічність, досягнення цілей, структурна цілісність, достатність/доступність ресурсів, збалансованість ресурсів, організаційна відповідність тощо). Відповідно, системність і комплексність дослідження економічної стійкості суб'єктів господарювання, на думку автора, може бути забезпечена виключно на основі каузального підходу, який здатний нівелювати локальність існуючих поглядів та сформулювати теоретичні основи фундаментального характеру. Принципова позиція автора полягає в тому, що забезпечення стійкості, є не боротьбою з факторами, а своєчасною та відповідною реакцією на зміни умов господарювання, які здатні порушити звичайне функціонування компанії та привести до негативних наслідків.

Ключові слова: економічна стійкість, сталий розвиток, концепція, каузальний підхід, структурно-кібернетичний підхід, логіка, параметри, прибуток, результат, ресурси, виробництво

Проблема та її зв'язок з науковими та практичними завданнями. Актуальність проблеми забезпечення економічної стійкості підприємства зумовлена сучасною ситуацією ринкової економіки, що характеризується динамічністю навколишнього середовища, високим рівнем невизначеності, жорсткою конкуренцією та різноманітністю ризиків. Відмінною особливістю функціонування підприємств за сучасних умов є досить низька економічна стійкість. Тому і дослідження економічних процесів на рівні підприємства, як основної ланки національної економіки, має ключове значення для національної економіки України. Саме на цьому рівні управління необхідно глибоко визначити всі можливості стосовно забезпечення економічної стійкості, так як від вирішення цих проблем підприємствами залежить економічна стійкість на всіх інших рівнях управління виробництвом.

Аналіз досліджень і публікацій. Фундамент підходу до розуміння економічної стійкості підприємства заклали ще представники класичної економічної теорії (А. Сміт, А. Курно) та неокласичної (А. Маршал, Б. Люссато) Його характерною ознакою була сфокусованість виключно на максимізації прибутку як пріоритетного результуючого показника стійкості підприємства на основі досягнення рівності показників граничного доходу і граничних витрат підприємства.

Окремі проблеми економічної стійкості розглянуті у роботах В.В. Козика, В. А, Гришка, Н.Н. Погостинської, Ю.А. Погостинського, Р.Л. Жамберова, Р.Р. Адканова, Д.Х. Медоуза, Д.С.

Львова, Д.А. Деневізука, М.О. Удовіченко, М.Ф. Сафіна, В.І. Лук'янова, Г.В. Савицької, О.В. Василенко та ін., які у більшості випадків пов'язуються з визначенням категорії «економічна стійкість» та виділенням її індикаторів. Широке коло науковців ототожнюють економічну стійкість підприємства з його фінансовою стійкістю, при цьому їх погляди можна диференціювати за ключовими чинниками її формування. Так, Г.В. Савицька [1, с. 619] акцентує увагу на платоспроможності та інвестиційній привабливості функціонування організації за припустимого рівня ризику; Н.А. Мамонтова [2,3] - на ефективному управлінні фінансовими ресурсами та забезпеченні стабільного перевищення доходів над витратами; М.О. Кизим, В.А. Забродський, В.А. Зінченко, Ю.С. Копчак [4-7] - на формуванні оптимальних пропорцій у розподілі фінансових ресурсів; В.А. Долятовський, І.А. Аксаков, І.К. Коханенко [8,9] - на зростанні прибутку, як основного джерела платоспроможності; Н.В. Олексієнко [10], О.А. Слободчикова [11] - на ліквідності та рентабельності діяльності підприємства. Не зважаючи на певні відмінності, спільним у вищезазначених працях є орієнтація на забезпечення виконання фінансових зобов'язань перед стейкхолдерами підприємства за умови перевищення доходів над витратами.

Постановка завдання. Незважаючи на те, що сьогодні поняття «економічна стійкість» та «забезпечення економічної стійкості підприємства» вже досить поширене в економічній практиці підприємств, однак проблема визначення економічної стійкості підприємств будь-якої форми власності як категорії управлінського процесу щодо її забезпечення поки досліджена недостатньо. Тому в даній статті цікаво було б розглянути комплексний підхід визначення та забезпечення економічної стійкості підприємств різних галузей народного господарства та форм власності.

Викладення матеріалу та результати. Огляд наукової літератури дозволяє зробити висновки, що концепція економічної стійкості підприємства в своїй основі частково несе елементи інших більш відомих та усталених концепцій, таких як: сталий розвиток, економіко-соціальна відповідальність, теорія відповідальних сторін та теорія підприємницької підзвітності. Базисним підходом до розбудови місця та ролі економічної стійкості підприємства є його відношення в цілому до сталого розвитку. Узагальнюючи комплекс наукових досліджень, в загальному взаємозв'язок від Сталого розвитку до Економічної стійкості підприємства можна зобразити як піраміду з чотирма рівнями (рис. 1).

Рис. 1. Розроблена автором схема взаємодії від сталого розвитку до економічної стійкості підприємства

Практика господарювання бізнес-структур та ключові положення сучасної теорії корпоративних фінансів свідчать, що прибуток, отриманий сьогодні не гарантує отримання прибутку завтра. Не заперечуючи виключне значення

фінансових параметрів функціонування підприємства, автор наголошує на тому, що цей підхід презентує виключно результати стану підприємства за критерієм стійкості у певному часовому інтервалі та не розкриває полікритеріальний характер саме економічної стійкості. Більш комплексним, порівняно з фінансовим, на думку автора, є ресурсний підхід, представники якого, економічну стійкість асоціюють із їх формуванням та ефективним використанням на підприємствах. Відповідно до основних постулатів цього підходу, економічна стійкість підприємства забезпечується: рівноважним, збалансованим станом ресурсів; створенням та поповненням резервів та запасів, залученням ресурсів ззовні; ефективністю використання економічних ресурсів; акумулюванням ресурсного потенціалу організації.

У різні історичні періоди, у суспільному виробництві ключову роль відігравали ті чи інші групи економічних ресурсів, що власне дозволяє науковцям виділяти різні типи суспільного виробництва. Кардинальні зрушення, що відбулися в класичній ресурсній парадигмі визнача-

ють об'єктивну необхідність акцентування уваги на лише на традиційних ресурсах (мінерально-сировинні, матеріально-технічні, трудові), а й на стратегічних (інноваційні, інтелектуальні, організаційні, інформаційні), які стали визначальними в процесах забезпечення економічної стійкості суб'єктів господарювання.

На відміну від традиційних, стратегічні ресурси не закріплені за конкретними блоками певної господарської системи, не схильні до впливу з боку просторових обмежень і закону збереження речовини і енергії. Результатом взаємодії стратегічних ресурсів підприємства є володіючі більш високою стратегічною придатністю і споживчою цінністю потенційні можливості і стратегічні компетенції більш високого порядку, накопичення і використання яких забезпечує позитивний вектор розвитку суб'єктів господарювання. У цих умовах підприємства повинні орієнтуватися на нові принципи та методи організації, засновані, передусім, на удосконаленні внутрішнього механізму управління сталим функціонуванням підприємств. Головним компонентом такої організації є економічна стійкість.

Результати узагальнення літературних джерел з досліджуваної проблематики дозволили автору виокремити особливий напрямок вивчення категорії «економічна стійкість», прихильники якого акцентують увагу на характерних ознаках підприємства як складної соціально-економічної та техніко-технологічної відкритої системи, що поєднує різні, але взаємодіючі між собою структури (О.Н. Фолом'єв [12], В.І. Захарченко [13], Р.А. Єремчук [14], В.І. Іванов [15]). Відповідно до цього підходу, що ідентифікований автором як структурно-кібернетичний, економічна стійкість визначається динамічною відповідністю основних внутрішніх параметрів системи (підприємства) стану зовнішнього середовища, що забезпечує його ефективне функціонування в умовах мінливості та невизначеності

Варіативність поглядів науковців в рамках структурно-кібернетичного підходу відображається крізь призму наступних ключових положень:

економічна стійкість визначається властивостями системи та її складових;

економічна стійкість генерується якістю горизонтальних та вертикальних зв'язків підприємства як системи;

економічна стійкість забезпечується ефективним управлінським інструментарієм організації господарської діяльності підприємства.

Необхідно також висловити авторську позицію стосовно дефініції «стійке економічне зростання». Концепція темпів стійкого зростання (*sustainable growth rate*), вперше була розроблена ще у 60-х роках ХХ ст. консалтинговою компанією *Boston Consulting Group (BCG)*. Здебільшого стійке економічне зростання оцінюється крізь призму темпів збільшення виручки (доходу) компанії при умові збереження своєї операційної політики та політики фінансування без змін, по суті, зростання компанії розглядається переважно в ракурсі збалансованості джерел формування капіталу. Однак, реальна практика бізнесу свідчить про гетерохронний характер зростання. Його нерівномірність цілком логічно пояснюється об'єктивним впливом екзогенних та ендогенних факторів, що доводить не доцільність використання прикметнику «стійке». Сутність стійкості зростання формує враження, що вона є обов'язковою умовою існування підприємства. Натомість, досвід компаній свідчить про можливість їх тривалого існування без значних тенденцій зростання.

Критичний аналіз традиційних підходів забезпечення економічної стійкості дозволяє резюмувати авторську позицію, яка уособлюється у наступних положеннях:

визначаючи пріоритетне значення встановлення цілей як ключових орієнтирів управлінської діяльності на підприємстві, їх досягнення не можна повністю ототожнювати з економічною стійкістю. Невідповідність цільовим показникам, *по-перше*, може бути цілком об'єктивно зумовлена непередбачуваними, масштабними та невідконтрольними менеджменту факторами зовнішнього середовища; *по-друге*, завжди є вірогідність некоректного формування цільових орієнтирів;

значний науковий потенціал мають фінансовий та ресурсний підходи. Однак, перший комплексно не відображає сутність такого багатопланового явища як економічна стійкість, відповідно, може виступати виключно її елементом. Другий лише фрагментарно враховує наукові здобутки сучасних ресурсних теорій та, відповідно, потребує, поглиблення в напряму формування унікального набору ресурсів з пріоритетом на стратегічні, які здатні забезпечити пролонгований ефект стійкого стану у перспективі;

структурно-кібернетичний підхід презентує виключно базові (первинні) характеристики організації (надійність елементів, функціональних складових, організаційний зв'язок між ними), та, відповідно, виступає обов'язковою, але недостатньою умовою економічної стійкості;

рівноважний стан уособлює в собі ідеальні (бажані умови) функціонування організації, відповідно, здатний підтримуватися виключно у короткотривалому періоді, який характеризується відносно стабільними умовами господарювання, що не мотивують менеджмент на якісні перетворення;

найбільш перспективним, з наукової точки зору, є еволюційно-прогресивний підхід, що ґрунтується на загально-науковому фундаментальному базисі, ключових положеннях теорії стратегічного управління та відповідає діалектичному методу пізнання, оскільки дозволяє розглянути підприємство як ціле у різних формах його руху.

Систематизуючі ключові детермінанти економічної стійкості, що представлені на сьогодні у науковому просторі (здатність до самозбереження, функціонування, стабільного розвитку, збереження працездатного стану), автор об'єднує їх спільним знаменником - *здатністю підприємства до існування* (від лат. *existentia/existentia*). Аргументована у науковій літературі аналогія підприємства з живим організмом дозволяє відзначити, що його існування має вітальний характер (від лат. *vita* - життя), відповідно, економічну стійкість доцільно розглядати крізь призму життєдіяльності, що трактується як складний комплекс взаємодій системи із зовнішніми умовами; визначений спосіб здійснення та підтримання певних умов та видів діяльності.

Життєдіяльність підприємства формується у координатах простір - час.

Традиційний формат зміни параметрів життєдіяльності підприємства у часі оцінюється крізь призму концепції його життєвого циклу. У дослідженні автор відходить від цієї концепції, оскільки:

цю концепцію не можна віднести до строгих наукових досліджень, здебільшого вона виступає консалтинговим інструментом діагностики проблем компанії та орієнтована виключно на організаційні зміни;

практика функціонування компаній свідчить, що більшість з них не переходить поступово від однієї стадії до іншої у загальновизнаному біологічному сенсі, а їх життя пріоритетно визначається невизначеністю умов функціонування, ніж детермінізмом стадій;

смерть компанії у концепції життєвого циклу пов'язується з віком, незважаючи на варіативність її поведінки та можливості «реінкарнації» бізнесу, авторська позиція ґрунтується на тому, ліквідація компанії від віку не залежить.

Представлена логіка дозволяє сформуванню глобальний критерій стійкості, пов'язав його із законами функціонування живої природи – збереження життя.

При цьому, на відміну від біологічних систем, підприємства, в принципі, можуть вважатися «безсмертними», оскільки у них апіорі відсутній заданий період існування.

Ресурсний контекст розуміння стійкості лише віддалено відповідає сучасним здобуткам ресурсних теорій, оскільки орієнтує увагу на забезпеченість традиційними ресурсами (матеріальними, технічними, трудовими, фінансовими) та ефективність їх використання.

Однак, в цілому, може претендувати на його теоретичний базис, який і сформує передумови для його наповнення та розширення змістовної сутності (рис. 2).

Фінансовий підхід презентується виключно досягнутими результатами, а відтак може виступати логічним доповненням будь-якого підходу (рис. 2).

Кожний підхід у тій чи іншій мірі акцентує увагу на об'єктивній необхідності пристосування до змін середовища господарювання, що розкривається крізь призму еволюційної теорії та поведінкової теорій.

Як наслідок, підприємства розглядаються як адаптивні агенти, а стан середовища характеризується варіабельністю (чи ступенем змінюваності), складністю та рівнем загроз.

Еволюційна теорія розкриває механізми адаптації через координацію інноваційного розвитку та рекомбінацію ресурсів; поведінкова - через механізми реакцій на спонукальні мотиви середовища.

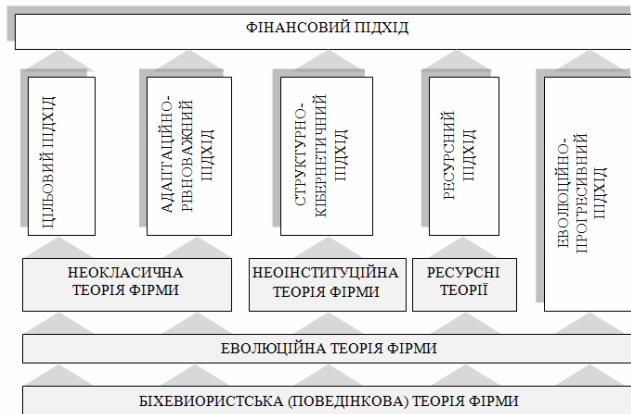

Рис. 2. Декомпозиція теорій підприємства та сучасних концепцій економічної стійкості [сформовано автором]

Зазначене визначає об'єктивну необхідність розуміння природи підприємства на основі міждисциплінарної концепції стратегічної теорії фірми, що пропонує більш адекватний теоретичний апарат для дослідження поведінки підприємства в динамічних змінах умов господарювання:

по-перше, ця теорія створює найбільш цілісний образ підприємства як об'єкту

забезпечення економічної стійкості, оскільки симбіотично поєднує вплив зовнішнього середовища на підприємство та його реакцію, яка проявляється не лише в адаптації, а й в можливостях активного впливу на його формування;

по-друге, вона органічно синтезує ключові положення економічної теорії та теорії стратегічного управління, забезпечуючи конвенгерцію підходів та створення реальної моделі підприємства, яка дозволяє сформулювати відповіді на ключові питання можливостей його тривалого функціонування в умовах перманентних змін умов господарювання та акцентує увагу об'єктивній необхідності еволюції економічних систем;

по-третє, забезпечує генетичну єдність неокласичної, еволюційної та підприємницької теорій фірми, які визначають ключові позиції відповідності підприємства об'єктивній реальності;

по-четверте, уособлює фундаментальні фактори забезпечення перманентного функціонування та розвитку підприємства: унікальні ресурси та базові компетенції (*core competences*) підприємства, які забезпечують специфічність ланцюга створення вартості; адаптивні компетенції, які формуються на основі організаційного навчання та досвіду пристосування до змін умов господарювання; проактивні компетенції як здатність до генерації нових знань принципала та ключових співробітників, що дозволяють обрати найбільш адекватні напрями розвитку компанії.

Розмір підприємства в стратегічній теорії визначається не тільки технологічними обмеженнями і мінімізацією витрат як в неокласичній і неокласичній теоріях. Вони теж грають важливу роль, але пріоритетного значення набуває саме його розвиток та розуміння об'єктивної необхідності якісних змін. Варто відзначити, що попри всі переваги, стратегічна теорія підприємства сфокусована переважно на умовах розвитку, при цьому поза її увагою залишаються питання його поточного стану, що визначає доцільність її симбіозу з системно-інтеграційною теорією фірми (рис. 3).

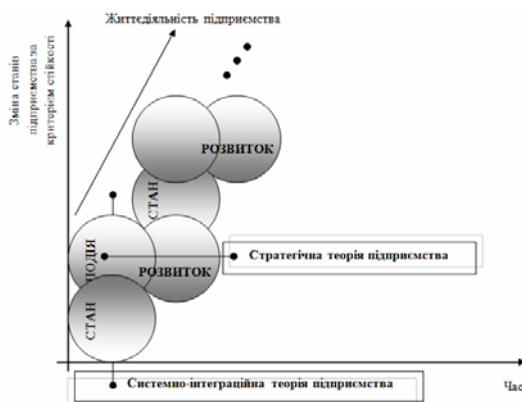

Рис. 3. Теоретичний базис авторської концепції економічної стійкості підприємства (розроблено автором)

Контент-аналіз наукових джерел дозволив відзначити, що існуючі підходи репрезентують економічну стійкість підприємства переважно крізь призму теперішнього часу, орієнтуючись на досягнуті поточні значення пріоритетних параметрів (платоспроможність, прибутковість, екологічність, досягнення цілей, структурна цілісність, достатність/доступність ресурсів, збалансованість ресурсів, організаційна відповідність тощо). Автор зазначає, що будь-який

їх спектр та застосований інструментарій інтегрування, дозволяє лише одномоментно оцінити стан стійкості на певну дату. Зазначене дозволяє автору відзначити таке:

економічна стійкість, визначена на будь-яку певну дату, характеризується одномоментністю та не гарантує збереження цих позицій навіть у найближчій перспективі, що визначає її дискретний характер;

оцінювання стану підприємства за критерієм стійкості у певному часовому інтервалі дискредитує її істинний зміст, оскільки презентує виключно результат, при цьому залишається незрозумілим як та в яких умовах його було досягнуто;

ключовий традиційний параметр економічної стійкості - ефективність використання ресурсних факторів є недостатньою умовою її збереження у прогнозованому періоді.

абсолютна економічна стійкість більше утопія, ніж реальний стан функціонування та розвитку організації; як виключення, він можливий, але локалізований у певному короткостроковому періоді часу;

безкомпромісність стійкого стану підприємства унеможливує формування коректних висновків та обґрунтування адекватного інструментарію її забезпечення.

Підсумовуючи зазначене, автор констатує, що традиційний формат розуміння сутності економічної стійкості підприємства дозволяє ідентифікувати її виключно як досягнутий на певному проміжку часу результат, який неможливо проектувати на майбутнє.

Відповідно, системність і комплексність дослідження економічної стійкості суб'єктів господарювання, на думку автора, може бути забезпечена виключно на основі каузального підходу, який здатний нівелювати локальність існуючих поглядів та сформувати теоретичні основи фундаментального характеру. Не поглиблюючись у багатогранні академічні дискусії стосовно ролі каузального підходу у науковому пізнанні, автор поділяє загальновизнане розуміння його сутності як методологічного конструкту дослідження, що визначає загальну зумовленість явищ. Об'єктивна необхідність його використання в предметному полі дослідження зумовлена, з одного боку, дискретним та полікритеріальним характером економічної стійкості, з іншого, - евристичним потенціалом каузального підходу, який дозволяє перейти до якісно вищого рівня осмислення (рис. 4).

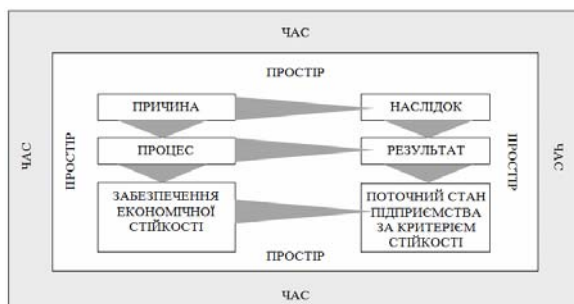

Рис. 4. Логіка каузального підходу до дослідження економічної стійкості підприємства [сформовано автором]

Автор вважає, що формування переліку параметрів економічної стійкості повинно ґрунтуватися на:

принципі розумної деталізації;

причинно-наслідкових послідовностях її забезпечення.

Не претендуючи у цьому контексті на оригінальність, а ґрунтуючись на здобутках сучасних управлінських теорій, автор виокремлює такі параметри економічної стійкості підприємства:

корпоративні (управлінські); виробничі (операційні);
фінансові; конкурентні (рис. 5).

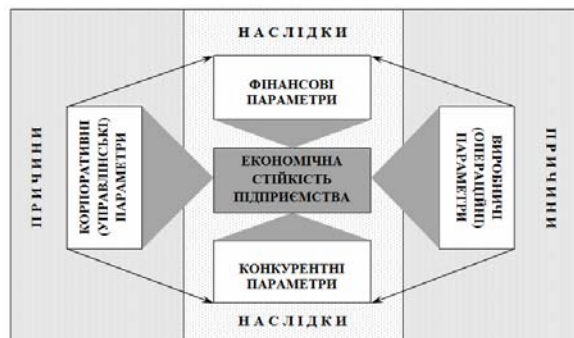

Рис. 5. Каузальний контекст параметрів економічної стійкості підприємства [сформовано автором]

Останні дві позиції презентують наслідки забезпечення економічної стійкості - досягнутий на певному проміжку часу результат - стійкий/нестійкий стан та формують інформаційний базис його оцінювання у поточному періоді.

Фінансові параметри найбільш повно представлені в економічній літературі. Однак, їх традиційний формат ґрунтується на

бухгалтерській моделі аналізу компанії, що унеможливує врахування інвестиційних ризиків та необхідної норми доходності.

Це зумовлює необхідність трансформації існуючого контексту аналізу відповідно до сучасних здобутків теорії корпоративних фінансів, які ґрунтуються на принципах економічного

прибутку. Якщо у бухгалтерському прибутку (*Net Operating Profit after Tax - NOPAT*) враховані виключно фактичні витрати, то ключову роль у визначенні економічного прибутку (*Residual Income - RI*) відіграють альтернативні витрати компанії, що трактуються як дохід за інвестиційний ризик. Це створює передумови для більш коректного формування переліку показників, які репрезентують фінансові аспекти стійкого стану підприємства.

Висновки та напрямок подальших досліджень. Узагальнення наукового доробку у предметній сфері дослідження дозволило автору встановити, що реалії розвитку бізнесу нової формації об'єктивно вимагають принципово нових підходів до виживання та чіткого розуміння природи стійкості. Принципова позиція автора полягає в тому, що управляти економічною стійкістю не можна, оскільки цей вид діяльності передбачає систему послідовних скоординованих послідовних дій. Натомість, забезпечення стійкості, не зважаючи на її обов'язково перманентний характер, характеризується високим рівнем ситуаційності, яка знаходиться під значним впливом непередбачуваних менеджменту компанії факторів та характеризується значною варіативністю рішень: перечекати тяжкі часи з найменшими втратами, зберегти ринкові позиції, акумулювати ресурси для подальшого розвитку, сформувати нові якісні ознаки підприємства. Таким чином, забезпечення стійкості є не боротьбою з факторами, а своєчасною та відповідною реакцією на зміни умов господарювання, які здатні порушити звичайне функціонування компанії та привести до негативних наслідків.

Саме цільовий та перманентний характер процесів забезпечення економічної стійкості підприємства дозволяє бізнесу виживати у непередбачуваних обставинах з мінімальними втратами та, більш того, знаходити у таких ситуаціях можливості для подальшого розвитку. Отже, «ключ» до розуміння природи стійкості треба шукати не в поточному стані, а в тому, на чому цей стан ґрунтується. У цьому контексті варто відзначити, що сучасні підходи розкривають сутність стійкості крізь призму як «стану», так і «здатності підприємства» - сукупності можливостей, що дозволяють модифікувати свою діяльність відповідно до змін середовища. В авторській інтерпретації забезпечення економічної стійкості - перманентний процес, основу якого формує когнітивно-суб'єктний паттерн формування та модифікації здатностей менеджерів, що визначають спектр рефлексивних дій на турбулентність умов господарювання проактивного або реактивного характеру. Каузальний підхід відповідає темпоральній логіці наукового дослідження, оскільки поєднує в одне ціле минуле-теперішнє-майбутнє. У подальших дослідженнях автор планує виконати дослідження оцінювання та ідентифікації стану економічної стійкості національних промислових підприємств в динаміці.

Список літератури

1. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства: Навч. посіб. / Г. В. Савицька - К.: Знання, 2007. – 668 с.
2. Мамонтова Н. А. Криза сучасної економічної парадигми у формуванні механізму інноваційного розвитку / Н. А. Мамонтова // Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]. Економіка. – 2013. – Вип. 23. – С. 74 – 77.
3. Мамонтова Н. А. Управління вартістю компанії в умовах економічної нестабільності / Н. А. Мамонтова // Економічний вісник університету. – 2013. – Вип. 21(1). – С. 123 – 128.
4. Кизим Н. А. Региональное управление. Методология и моделирование: Монография / Н. А. Кизим, В. А. Забродский, Н. Донченко. – Харьков: Основа, 1997. – 92 с.
5. Адаптивные модели в системах принятия решений: монография / под ред. Н. А. Кизим, Т. С. Клебановой. – Х.: ИД «ИНЖЭК», 2007. – 368 с.
6. Модели оценки, анализа и прогнозирования социально-экономических систем: монография / Под ред. Т. С. Клебанова, М. О. Кизим. – Х.: ИД «ИНЖЭК», 2010. – 282 с.
7. Кизим М. О. Промислова політика та кластеризація економіки України: монографія: / М. О. Кизим. – Х.: ВД «ИНЖЕК», 2011. – 304 с.
8. Долятовский В. А. Особенности динамического хаоса при лаге в рыночном механизме ценовой самоорганизации / В. А. Долятовский, И. К. Коханенко // Проблемы федеральной и региональной экономики. – Вып.4. – Ростов-на-Дону: РГЭА, 2000. – С. 43 – 50.
9. Долятовский В. А. Модели и методы стохастического управления фирмой на основе функционирования интеллектуальной активной системы / В. А. Долятовский, В. А. Кардаш, Г. С. Сергеенко // Современные проблемы истории, экономики и техники. – Т 4. – ОГИ, 2000. – С. 71 – 77.
10. Дідковський Р. М. Система радіоідентифікації множинних об'єктів / Р. М. Дідковський, Н. В. Олексієнко // Наукові записки УНДІЗ. – 2007. – №2. – С.64 – 74.
11. Слободчикова О. А. Концептуальні вимоги до моделей реструктуризації металургійних підприємств / О. А. Слободчикова // Ефективна економіка. – 2012. – № 8 // Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2012_8_28.

Рукопис подано до редакції 21.03.16